

Zemek a Antonín Bartušek), Havlíčkovu Brodu (Jiří Sochr) či Třebíči (Rudolf Fišer, zde nalezneme i reprodukce editovaných listin).

Uvedené glosy jsou perspektivou recenzenta, co by v knize chtěl mít, a nemusí být perspektivou editorů, kteří pravidlům řady RBMV učinili zadost a jejichž odkazy na literaturu jsou již jen bonusem. Sekundární literatura ovšem nemusí sloužit jen čtenářům postrádajícím souvislosti, ale nakonec i samotným editorům, jimž regionálního kontextu znalí předchůdci mohou usnadnit práci. U listiny z 30. března 1411 (č. 351), vydané Janem zvaným Leskovec de Hoslav, určují editoři přídomek s otazníkem jako Hosov. Při nahlédnutí do biogramu Jana z Leskovce v Dobiášových *Dějích Pelhřimova* zjistíme kromě kontextu rovněž vysvětlení predikátu (šlo o variantu jména Leskovec), jakož i skutečnost, že listina již byla jednou otištěna Ludwigem Schlesingerem a jednou regestována v *Archivu českém* Josefem Kalouskem. Žádné odkazy nejsou ani u listiny Beneše z Kravař pro Fulnek ze 17. září 1388 (č. 85), editované z opisu z roku 1429 ve fulneckém městském kopiáři. Ve skutečnosti byl dokument reflektován regionální literaturou (Tomáš Baletka, Adolf Turek), kde se dozvíme, že jeho originál vydal již Johann Loserth roku 1880. A ve Fulneku můžeme zůstat. Při bližším ohledání literatury k založení zdejšího augustiniánského kláštera (1389) zjistíme, že ve svazku regestovaný transumpt (č. 97) z listiny z roku 1542 ve skutečnosti již vydal Franz Kopetzky v *Regesten zur Geschichte des Herzogtums Troppau*.

Při apelu na důslednější zohlednění literatury je nicméně třeba upozornit na záludnost dvou typů odkazů – na práce v tisku a na internetové zdroje. Recenzovaná publikace zhusta odkazuje na katalog pečeti Archivu města Brna s názvem *Otisky minulosti*, jehož první svazek byl avizován k vydání již roku 2014, a *Codex iuris municipalis Marchionatus Moraviae*, ohlášený k vydání ve stejné době. Pokud lze v případě těchto knih doufat, že v budoucnu budou zveřejněny, horší situace je u *Katalogu pečeti, pečetidel a sbírkových odličků*. S důvěrou v tuto databázi editoři rezignovali na podrobný popis pečeti, příslušná webová stránka ale již několik let mlčí.

Další poznámka bude opět z perspektivy uživatele a jeho pohodlí. Mezi odkazy na dosavadní registry bych uvítal i reference na existující položky v inventářích jednotlivých fondů, zvláště když publikace záslužně uvádí jejich soupis a stačily by tak zkrácené odkazy. Bohužel, soupis je řazen autorsky, a vybaven údaji o místě uložení ho tak musí případný zájemce procházet položku po položce, než na příslušný inventář narazí. Ani to mu pochopitelně ale nezaručí, že v inventáři

nalezne konkrétní dokument; odkaz v samotném registru by oba tyto problémy řešil.

Poslední zamyšlení již odhlíží od prezentovaného svazku a dotýká se koncepčního problému výběru dokumentů. Podle pravidel formulovaných naposledy Boženou Kopiczkovou mají RBMV zpřístupňovat „pouze písemnosti s listinným formulářem a listy užívané v úředním styku“ (Archivní časopis 56, 2006, s. 287). Toto vidění vychází z moderního oddělení veřejné a privátní sféry, což je ovšem středověku cizí. Je korespondence vrchnosti s úředníky panství úředním stykem? Je „nelistinná“ korespondence dvou úředníků úředním stykem? Kdo má vlastně pouvoir vydávat dokumenty, které můžeme označit jako úřední? A především, i pokud by se nám podařilo rozdělit materiál na úřední a neúřední, je ta druhá méněcennější pro poznání historie? Pochopitelně u určitých pramenných korpusů je třeba zvolit třídící princip, aby nás látka nezahltila, v případě václavské epochy ale vyřazený „neúřední“ materiál tvoří jen zlomek dochovaných pramenů. Proč ho tedy nezahrnout?

Podíváme-li se na ediční pravidla řady RBMV, odvedli autoři výtečnou práci, již je třeba ocenit i vzhledem k teritoriální a institucionální šíři excerpaného materiálu. Že nad svoje povinnosti podali nevďěčnému recenzentovi prst a ten chce celou ruku, nepadá na jejich vrub. Budiž ale výše uvedené reflexe příspěvkem do diskuse nad dalším osudem řady, která bude čelit revoluci v podobě digitálních technologií. Mnohé se jistě změní, ale technologické pokroky minimálně nabídnou efektivní spojení dosud roztroušených svazků do jednoho uživatelsky vstřícného prostředí.

ROBERT NOVOTNÝ

Documents on the Papal Plenary Indulgences 1300–1517 Preached in the 'Regnum Teutonicum', ed. Stuart JENKS, Brill, Leiden – Boston 2018 (= Later Medieval Europe 16)

811 s., ISBN 978-90-04-36012-9

Problematické odpustků ve 14. a zejména 15. století se v posledních letech dostalo nadprůměrné pozornosti historiků. Platí to zejména pro bádání o německých oblastech, přičemž důvod je nasnadě: 500. výročí Lutherova vystoupení proti odpustkům v roce 1517, považovaného za počátek reformace. V roce 2018 završilo tuto produkci

souborné vydání dokumentace k promulgacím plnomocných odpustků mezi lety 1300 a 1517, připravené péčí emeritního profesora univerzity v Erlangenu Stuarta Jenkse. Publikace slibuje postavít bádání o odpustcích a předreformační zbožnosti na zcela novou, solidnější základnu. Jak poznamenává sám autor (s. xvii), rozptýlené, povětšinou zastaralé edice zdaleka nezachytily papežské listiny a další dokumenty v úplnosti; bádání dokonce nedospělo ani ke konsenzu ohledně počtu a délky trvání jednotlivých odpustkových kampaní. Vzhledem k tomu je už četba obsahu knihy, který se táhne přes deset stran, přínosnou, ba až objevnou činností. Stuart Jenks identifikoval v zaalpských oblastech Říše 27 kampaní od milostivého léta 1300 až po neméně slavný svatopetrský odpustek z roku 1516. Šest kampaní nabízelo jubilejní odpustky, devět odpustky křížácké a dvanáct pak milosti nazývané Jenksem prostě plenární, z valné většiny udělované za podporu stavby kostelů.

Impulz ke vzniku knihy daly otázky z hospodářských dějin, konkrétně cena za jednotlivé druhy udělování milostí vzhledem ke kupní síle obyvательства. Stuart Jenks konstatuje, že nákladnost odpustků během sledovaného období klesala; odpustkový systém byl řízen poptávkou věřících a pastorální hledisko vždy převažovalo nad finančním podle zásady, že je lépe poskytnout slevu než ztratit byt jen jednu duši (s. 762). Jenks odmítá tezi Roberta B. Ekelunda, který charakterizoval přístup církve k zpustkům jako monopol maximalizující zisk za použití cenové diskriminace, a upozorňuje, že udělováním odpustků zdarma chudým věřícím se církev dobrovolně zbavila většiny poplatníků.

Již vzhledem ke svému geografickému a chronologickému vymezení kniha nezapře, že i ona se vztahuje především ke zveřejnění Lutherových 95 tezí. V úvodní studii věnuje autor největší pozornost období od roku 1480 do Lutherova vystoupení. Rozebírá tzv. čtyři hlavní milosti, tedy duchovní benefity plnomocného odpustku, jak je rozpracoval věhlasný odpustkový kazatel Raymond Péraud roku 1476. Právě Péraud dokázal podle Jenkse spojit výhody jubilejního odpustku, totiž jeho dostupnost danou relativně snadno splnitelnými podmínkami a nízkou cenou, s výhodami odpustku křížáckého, jež spočívaly v možnosti získat prominutí trestů za zločiny jinak rezervované papežskému stolci. Výsledný „balíček“ milostí od osmdesátých let v odpustkové praxi zcela převládl. Jubilejní odpustky byly od roku 1500 pod vlivem Péraudových kampaní obohaceny o sadu dispensí, jejichž udělování papež delegoval jednotlivým zpovědníkům. V křížáckém

kontextu se tyto dodatkové milosti podle Jenkse objevily poprvé v bule Martina V. *Pia mater ecclesia*, vydané pro účely protihusitské kampaně kardinála Beauforta v Anglii 14. ledna 1428. Stěžejní místo ve vývoji odpustku, které Jenks této pozapomenuté bule připisuje (s. 7, 29, 32), by bylo třeba potvrdit srovnáním s dalšími prameny, a to včetně křížáckých listin vydávaných papežskou kanceláří v předchozím období pro války ve Středomoří. Ty přítomná publikace zaměřená na německý prostor přirozeně neobsahuje.

Vlastní sedmisetstránková edice čítá 130 položek, ponejvíce papežských listin vyhašujících plnomocné odpustky či prodlužujících příslušné kampaně, jakož i výnosů odpustkových komisařů upravujících způsob kázání a udělování odpustků. Celkem 52 z nich je vydáno v inkunábulí a raných tisků – média, jež se v odpustkovém provozu objevilo za pontifikátu Pia II. a od sedmdesátých let naprosto převládlo. Ve 45 případech Stuart Jenks převzal již existující edici, 11 dokumentů vydal z rukopisů; u zbývajících 22 čísel sbírka z různých důvodů přináší pouze záhlavní regist bez plného textu. Heuristika byla zjevně podržena ekonomikou práce. Většina pramenů je vydána z jednoho dochovaného exempláře, jen výjimečně z více (až čtyř) kopií. Další, nepoužitě rukopisy autor zaznamenává velice výběrově, až namátkově. Výslovně přitom preferuje lokální dochování, a to i u papežských listin, kdy je ve vatikánském archivu k dispozici „lepší“, „autentický“ text (s. 5, uvozovky převzaty z originálu). Činí tak s odůvodněním, že mu jde o recepci odpustků, tedy o text, který cirkuloval v německých zemích a který se od původní papežské buly mohl významně lišit.

Toto rozhodnutí, z hlediska textové kritiky krajně sporné, lze považovat za důsledek určitého badatelského názoru – byť dovedeného do krajnosti, když u některých písemností známých Jenksovi jen z opisů ve vatikánských registrech, s nimiž ale záměrně nepracuje, plný text chybí (č. 105 a 106). V detailu však ediční přístup Stuarta Jenkse vykazuje nedostatky, které nelze brát jako věc názoru. Nejde jen o ledabylou korekturu, po níž zůstaly chybné vnitřní odkazy, nesprávné foliace použitých rukopisů, namátkově identifikace vystupujících osob a další formální pochybení, ale také o samotný výběr dokumentů a konstituci editovaného textu. Osvětlit to můžeme na příkladu tří kapitol bohemikálního zaměření – hlásání křížáckých odpustků Martina V. proti husitům, kampaně proti stoupenčům Jiřího z Poděbrad a sbírky na opravu kostela v Mostě.

Dokumentaci první série protihusitských výprav (č. 17–23) otevírají reprinty křížáckých

písemností z Palackého *Urkundliche Beiträge*, bez odkazu na Eršilova *Monumenta Vaticana* nebo vydání instrukcí kardinála Brandy od Aloise Madreho. Breve *Salvatoris omnium* je zpřístupněno ve verzi adresované roku 1427 kardinálu Beaufortovi, aniž by bylo uvedeno, že listinu se stejným formulářem vydala papežská kancelář už o rok dříve pro kardinála Orsinioho. Kazatelskou instrukci legáta Cesariniho vydává Stuart Jenks z dosti nespolehlivého rukopisu, na jeho porušená místa ovšem neupozorňuje a nesnaží se je emendovat, naopak nesrozumitelné pasáže zmnožuje vlastním chybným přepisem. Navíc nijak nevyznačuje vztah k instrukcím Brandovým, z nichž byl Cesariniho výnos téměř doslova převzat, a pomíjí také další opětovná zveřejnění Brandova výnosu, například zmíněným kardinálem Orsinim.

Sbírka písemností z tzv. druhé husitské války (č. 36–45) rovněž kombinuje reprinty starších edic s vydáními rukopisných textů. Jednoznačným přínosem je otištění dvou dosud nevydaných jmenovacích listin legáta Rudolfa z Rüdeseimu pro odpustkové komisaře (č. 38 a 40). Celou řadu otázek naproti tomu vyvolává edice kazatelských instrukcí legáta Roverelly. Jenks přetiskuje dva dříve vydané dokumenty nazývané *Ordinata* a *Instrucciones* a nabízí i vlastní edici delší verze instrukcí včetně sumáře odpustkové buly. Srovnání rukopisných textů (vydavatel jich uvádí celkem šest a používá čtyři, dochovalo se jich však více) by ovšem ukázalo, že původní podobu textu reprezentuje delší verze *Ordinat* včetně tří sumářů papežských bul, jež zahrnovala také *Instrucciones*. Ty je třeba považovat za výnos legáta Roverelly, a nikoliv Rüdeseima, jak na základě krkolomného, podle mne nesprávného čtení napsu činí Jenks. Celý soubor je datován 9. července 1468 ve františkánském klášteře ve městě *Gretz*, které je nutno identifikovat jako Štýrský Hradec, nikoliv Hradec Králové (s. 189, 202).

Konečně odpustková kampaň na stavbu mosteckého kostela (č. 120–122) je v edici zastoupena třemi položkami, z nichž vidimace odpustkového breve Lva X. z 25. ledna 1516 i jeho prodloužení z 18. února 1518 jsou evidovány bez plného textu jako ztracené. Jan Hrdina nicméně upozornil na opis prvního vidimu z 18. století v Archivu České koruny a na dva další exempláře tisku s instrukcemi mosteckého faráře a odpustkového komisaře Mikuláše Buschera, které Jenks nezaznamenává.

Hodnotit edici tak úctyhodného rozsahu podle tří vybraných kapitol se může zdát nespravedlivé. Publikace skutečně podává přehled o normativních pramenech pozdně středověkých odpustkových kampaní v záběru dosud nevidaném. Trpí přitom nedostatky, jež jsou z části

pochopitelné, zčásti však zbytečné. Pakliže se Stuart Jenks s ironickým nádechem zřiká tradičních ideálů německé historické vědy vyjádřených adjektivy „gründlich“ a „vollständig“ (s. 10), je zejména to první u edice na škodu věci. Nedostatečné zohlednění historického kontextu jednotlivých kampaní a s tím spojené téměř úplné ignorování sekundární literatury má neblahé důsledky i pro konečnou podobu edice. Problematická editorská politika a technika ubírá další body ze skóre této nesporně užitečné a ambiciózní pojeté antologie. Domnívám se proto, že téměř každý uživatel bude nakonec knihu posuzovat podobně jako zájemce o bohemikální problematiku. Ocení možnost pohotově získat informace o všech paralelních, předchozích i následujících kampaních, získá pomůcku pro komparativní studium a oporu pro obecnější závěry a generalizace týkající se odpustkové teorie a praxe. V užší oblasti svého zájmu bude nicméně kontrolovat zde vydané texty nahlédnutím do dalších rukopisů a korigovat celkový obraz dané kampaně v dialogu se starší i novější odbornou literaturou.

PAVEL SOUKUP

Acta correctoris cleri civitatis et diocesis Pragensis annis 1407–1410 comparata, ed. Jan ADÁMEK, Filosofía, Praha 2018 (= Archiv český XLIII)

xxxix + 458 s., ISBN 978-80-7007-524-1

Pražské arcibiskupství bylo před husitskými válkami spravováno centrálními zástupnými úřady arcibiskupa. Vedle generálního vikáře a oficiála působil rovněž korektor kléru, jenž měl dohlížet nad mravy kleriků. Z činnosti tohoto úřadu, jehož počátky sahají do episkopátu Arnošta z Pardubic, se v úplnosti dochoval pouze jeden svazek akt, dnes uložený v Archivu Metropolitní kapituly u sv. Víta. Obsah svazku přibližil v roce 1921 Antonín Podlaha, který v monografii *Acta korektorů duchovenstva diecése pražské z let 1407–1410* shrnul zaznamenané případy. Podlaha však neuvedl kompletní dokumentaci ani všechny osoby, jež se v aktech objevují. Sám autor ostatně publikaci označil jako zprávu o aktech. Edice se tento důležitý pramen dočkal až zásluhou Jana Adámka téměř po sto letech od vydání Podlahovy knihy.

Samotné edici předchází úvod v českém a anglickém jazyce. Zde je nejprve stručně zmíněn